

FORMATS 1

Oskar Fischinger i Len Lye: Vides paral·leles. Del cinema fet a mà a l'art cinètic

Eugeni Bonet

El cicle Sala HAL està dedicat, en essència, a l'audiovisual més avançat i modern. Però, com que el suport digital permet maneres de crear molt noves, aquest audiovisual és per definició un terreny per explorar i experimentar.

Un dels referents per a aquests nous productes audiovisuals és el que s'anomena "cinema experimental". Sala HAL proposa doncs de visionar l'obra de dos dels pioners del cinema experimental: Oskar Fischinger i Len Lye. El visionament d'aquestes obres, i la presentació que en fa Eugeni Bonet, permet de conèixer uns dels primers experiments audiovisuals de propòsit artístic.

Cecile Starr i Robert Russett diuen en el seu llibre *Experimental Animation* (Da Capo Press, 1976): "En avaluar els treballs produïts en el terreny experimental, s'ha de recordar que no és solament l'artista-cineasta qui ha d'afrontar els nous materials i la redefinició contínua de l'art; la mateixa responsabilitat, en un altre sentit, correspon a l'espectador. Per tal de comprendre plenament aquests treballs artístics complexos, l'espectador ha d'estar preparat per desenvolupar constantment nous criteris de judici, fins i tot noves actituds estètiques".

Programa Oskar Fischinger

"R-1, ein Formspiel" (Alemanya, 1927/ BN i col/silent/7')

Recull de les primeres experiències, encetades el 1921, amb diferents materials i tècniques d'animació: ceres, líquids, retalls, maquetes...

"München-Berlin Wanderung" (Alemanya, 1927/ BN / silent / 5')

Un viatge a peu de Munic a Berlín, rodat imatge per imatge al llarg de tres setmanes i mitja de caminada.

"Studie 8" (Alemanya, 1932 / BN / 5')

Obra inacabada, però tinguda per una de les millors de la sèrie dels Studie. Música de

Paul Dukas: L'aprenent de bruixot.

"Kreise" (Alemanya, 1933 / color / 2')

Primer film, patrocinat per una agència publicitària, on va utilitzar el procediment Gasparcolor, de Bela Gaspar, que Fischinger va contribuir a perfeccionar.

"Muratti greift ein" (Alemanya, 1934 / color / 3')

Animació d'objectes -cigarrets essencialment-, a l'esplendorós servei de la publicitat d'una marca de tabac.

"Allegretto" (EUA, 1936 / color / 3')

Una de les obres més brillants de Fischinger en el terreny de la visualització musical. Tècnica d'animació convencional amb acetats pintats.

"Radio Dynamics" (EUA, 1943 / color / 4')

Un "experiment amb ritmes cromàtics", deliberadament desproveït d'acompanyament musical, inspirat en les tècniques de meditació orientals i en la teoria de la relativitat d'Einstein.

Programa Len Lye

"Tusalava" (GB, 1929 / BN / silent / 11')

Un dibuix animat on l'art modern s'encreua amb l'art aborigen d'Oceania.

"Colour Box" (GB, 1935 / color / 4')

"Kaleidoscope" (GB, 1935 / color / 4')

Dos films fets "a mà", on es combinen diverses tècniques de pintura sobre pel·lícula. Música de Don Barreto i la seva orquestra cubana.

"The Birth of the Robot" (GB, 1936 / color / 7')

Animació de marionetes. Film publicitari per a l'empresa petrolífera Shell. Música de Gustav Holst: Els planetes .

"Rainbow Dance" (GB, 1936 / color / 5')

Aquí, Lye va combinar amb mestria les tècniques d'animació amb imatges reals, però

tractades amb trucatges òptics que els hi atorguen una qualitat gràfica.

"Musical Poster" (GB, 1940 / color / 4')

Retorn als procediments de pintura sobre pel·lícula, ara al servei dels missatges propagandístics del govern britànic en temps de guerra.

"Color Cry" (EUA, 1952 / color / 3')

Obra inspirada en els rayograms de Man Ray, on diversos objectes i materials han estat posats en contacte directe amb la pel·lícula, a fi d'impressionar-la amb les seves "empremtes".

"Free Radicals" (EUA, 1957 / BN / 5')

En els seus darrers films, Lye va recórrer al senzill procediment de gratar la pel·lícula, tot insistint en els elements essencials del seu art cinètic i cinematogràfic: la llum i el moviment.

Eugeni Bonet

Escriptor, crític, curador i, de vegades, faedor en les àrees del cinema, el vídeo, la televisió i el multimèdia, Eugeni Bonet ha escrit o fet (o hi ha contribuït) llibres i altres publicacions, films, vídeos, emissions de televisió, mostres, exposicions, etcètera, de o sobre: cinema experimental; videoart; relacions imatge/so; teoria del caos aplicada a la pràctica audiovisual; cinema i avantguardes artístiques a Espanya; sinopsis d'art contemporani; art i vida de Marcel Duchamp; art alternatiu i multimèdia a Catalunya; desmuntatge per apropiació i reciclatge; instal·lacions audiovisuals multimèdia...

Eugeni Bonet

Oskar Fischinger / Len Lye: Vides Paral.leles

Quan se'm va demanar d'introduir el cinema dit "experimental" dins la programació de Sala HAL, vaig pensar que caldria retrocedir fins als seus inicis, però per atansar-se cap a una contemporaneïtat més propera; cap a una idea més actual del dret a experimentar (que, altrament dit, no és sinó el dret d'un hom a fer-se seu un art o una tècnica; a voler expressar-se d'una manera pròpia, i fugint o anant a la contra de tot reglament i adotzenament genèric). Llavors, millor que orquestrar un popurri més ampli (però també més desballestat, potser), se'm va acudir que podria tenir molt més de sentit i solidesa presentar una selecció prou generosa de les filmografies d'Oskar Fischinger i de Len Lye (de passada remarcaré que molt poc o gairebé gens divulgades entre nosaltres), i em vaig empescar per al programa l'enunciat/anunciat que diu: "Del cinema fet a mà a l'art cinètic". Però, ben mirat, m'adono que això és una redundància, ja que art cinètic i art cinematogràfic van ser, de bon principi, una i la mateixa cosa, per a l'un com per a l'altre.

Tanmateix, les trajectòries i les obres d'aquests dos artistes i cineastes són prou més paral.leles en diversos detalls per poder intercanviar aquells punts de partença i d'arribada (parlant figuradament) per altres aspectes i evolucions que, a la vegada, s'adiuen força amb les punts d'atenció declarats de Sala HAL. Així, aquesta petita antologia de l'obra de Fischinger i de Lye que ens porta dels anys 20 als 50, diria que ens permet d'ensumar, de resseguir o d'endevinar altres pistes i trajectes, dintre i més enllà d'aquell període: de la música visual als llindars del videoart i el videoclip; del cinema fet a mà vers l'animació electrònica, infogràfica; de la projecció cinematogràfica a les projeccions "expandides" del cinetisme en escultures,

instruments, instal·lacions; d'un cinema plàstic o gràfic a un cinema matèric i abstret, que vol anar al fons de si mateix i més enllà de les imatges merament captives.

Els paral·lelismes biogràfics i artístics que podem trobar entre Fischinger i Lye són diversos i prou evidents. Ambdós, tot parafrasejant Joseph Conrad, van nèixer (Fischinger a Alemanya, el 1900; Lye a Nova Zelanda, el 1901), van sofrir (coses tan comunes i in-"humanes" com la incomprensió o la intolerància, la manca de recursos o el vampirisme estètic i professional, la guerra o l'enfermetat), van morir (ambdós als EUA on s'havien establert abans o a les acaballes de la Segona Guerra Mundial: el primer a Hollywood, el 1967; el segon, més longeu, el 1980 a Nova York). Però, en fi, hi ha molts altres detalls que em permeten de proposar aquest doble programa monogràfic sota el clàssic argument de les vides paral·leles; aquí, però, només em resta espai per a exposar-ne uns quants de forma molt sinòptica:

Ambdós han trobat força aviat (prop dels vint anys) el mitjà que més s'adeia amb les seves inclinacions artístiques en el cinema. Ambdós s'han interessat més especialment pel cinema animat, i per l'exploració de diverses tècniques, aplicacions, etc. Ambdós han estat, segons sembla, artistes molt intuïtius i poc proclius a sentir-se partícips de grups o tendències.

Ambdós han compassat moltes de les seves realitzacions a peces de la música popular (o "clàssica popular"), i s'han decantat per l'abstracció. Ambdós han dedicat una especial atenció al so (Fischinger, a més va ser un dels pioners en l'experimentació sobre el so absolut o sintètic, el so "dibuixat") i, en un moment o altre, han fet films deliberadament silencis o sense música pròpiament dita (però que podríem també considerar com manifestacions per excel·lència del concepte de música visual).

Ambdós han treballat, generalment, d'una fàisó molt artesanal i individual, i és en aquest sentit que de tots dos es pot dir que han fet el seu cinema "a mà" (construint-se o empescant-se els seus propis estris, les seves tècniques, els seus trucatges...).

Ambdós han estat pioners en l'exploració del cinema en color. Ambdós han realitzat films publicitaris o promocionals força o molt imaginatius i, a la vegada, sempre personals. Ambdós han treballat també amb "imatges reals", però tractades com si fossin d'animació i amb intuïcions precursoras respecte de gèneres, estils o recursos experimentals que, només posteriorment, han estat "identificats" (pixilació, film-diari, desmuntatge, tècniques especials d'impressió òptica).

Ambdós, a la tardor de la seva vida, s'han trobat amb dificultats per seguir fent "el seu" cinema, i llavors, amb més o menys intensitat, s'han dedicat a les arts plàstiques i a les "invencions cinètiques". També ambdós han retornat, d'alguna manera, als orígens del seu cinema -al seu vessant més manual i essencialista- i a l'abans, i la perifèria, del cinema (mutoscòpis, "fotogrames /cinegrames" sense càmera, instruments de projecció, recerques estereoscòpiques...).

Ambdós s'han relacionat força amb l'escena emergent de la nova avantguarda, cinematogràfica i multimèdia, nord-americana (Fischinger, en particular, ha estat una reconeguda influència sobre diversos film-makers i pioners de l'animació per ordinador i del videoart); i, al cap i a la fi, tots dos poden ser considerats entre els primers independents, artistes, poetes i amateurs (en el sentit d'amants, abans que mers aficionats) del cinema.

